

עירובי חצרות בבית שבחצר, שיתופי מבואות בחצר שבמבוי' - וכן הלכה, וכמו כן יכולים להניח שיתופי מבואות בבית שבחצר, דלא באו לאפוקי אלא שלא יניחו עירובי חצרות בחצר ושיתופי מבואות במבוי (רוב ככל הפוסקים, דלא כשיטת ר"י שהובא בתוד"ה בפת [לעיל ע"ב - עב ע"א. וכ"פ הטוש"ע סי' שפו סעי' א, ועי' ביאור הלכה שם ד"ה וא"צ. וע"ע גאון יעקב).

דף פו

'אלף ספינות בים וכנגדן אלף עיירות ביבשה' - נקט לישנא ד'וכנגדן' כדי ללמדנו שאינו גוזמא בעלמא (בן יהוידע יומא לה ע"ב לגבי רבי אלעזר בן חרסום, ובמגדים חדשים כאן חולק עליו ללא ראייה, ולא ידעתי למה. ועי' מהר"ץ חיות, וי"ל ע"ד).

'רבי מכבד עשירים, רבי עקיבא מכבד עשירים' - יש כמה פירושים בזה:

א. דוקא רבי ור' עקיבא, להם נאה לכבד עשירים, כיון שיידעו הציבור שאינם מכבד את העשירים בשביל ליהנות משלהם, דאינם צריך אותם, אבל לשאר אנשים יבואו לחשדם שמכבדים העשירים בשביל ליהנות מהם (מהר"ד פארדו בלמנצח לדוד [חלק החידושים]).

ב. דוקא רבי ור' עקיבא, מתוך שהם עצמם היו עשירים, לימדו את הציבור לכבד עשירים, כדי שהציבור יכבד את רבי ור' עקיבא בגלל עושרם ולא בגלל תורתם, כי לא רצו להשתמש בכתרה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה (ליקוטי מהרי"ל בסוף הספר [סי' לה בדפ"ח] ששמע ממהר"ם סג"ל, הגרעק"א בגליון הש"ס בשמו, החיד"א בפתח עינים ושכ"כ פי' מצודת דוד על עין יעקב, החיד"א בשם הגדולים מע"ג מע' ר קונ"א סי' ג).

ג. אדם שיש לו עושר, הוא שפע קדוש שמשפיעים לו משמים, ואסור לזלזל בזה, ולכן חזר יעקב אבינו על פכין קטנים. ולכן יש לכבד את העשירים שזכו להיות כלי מוכן לקבל כל כך שפע משמים (החיד"א בפתח עינים בשם האר"י [וכתב לפ"ז מכאן תוכחה לעשירים שמבזבזים כספם לדברים שאינם הגונים, שמזלזלים בשפע קדוש שניתן לו משמים]).

ד. מכבדים רק את העשירים שעושים צדקה וחסד, וכדלהלן בגמרא 'בזמן שחסד ואמת מן יצורוהו', אבל עשירים שאינם עושים צדקה - עליהם הסוגיא במסכת ביצה (לב ע"ב, וע"ש ברש"י) 'עתידי בבל יורדי גיהנם' (מהר"י ן' חביב בעין יעקב).

ה. כל שכן שהיו מכבדים יותר מי שתלמיד חכם ולומד לשמה (ספר חסידים מהד' מקיצי נרדמים סי' תתתקלז, ועי' מגדים חדשים שכתב דפי' זה גם ילך לפמש"כ בליקוטי מהרי"ל הנ"ל, דזו היתה כוונת רבי ור' עקיבא שיתכבדו גם בעבור עושרם ולא רק בעבור תורתם [וממילא הכבוד עבור תורתם לא יהיה ניכר]).

ו. כשהיו מושיבים כל תלמיד בביהמ"ד לפי חכמתו, אם היו שוים בחכמה הלכו אחר ייחוס אבותיו. ורבי עקיבא ורבי חידשו דבשוים בחכמה ובייחוס - נלך אחר עושר (חידושי החתם סופר גיטין נט ע"א).

ז. ע"פ הגמ' בכתובות (קג ע"ב) ופרש"י שם דרבי צוה את בנו לכבד תלמידי חכמים רק בצניעה, וא"כ כאן איתא דאת העשירים היה מכבד בפרהסיא (מגדים חדשים, וגם זאת ע"פ ליקוטי מהרי"ל הנ"ל כדי שיכבדוהו עקב עשירותו ולא עקב תורתו).

ח. מתוך שהיה רבי בעל צדקות וכו', היה מכיר את מעלת העושר שהיא כדי להשפיע טובה לעניים מהוגנים וכדו', ומתוך טבעו הטוב סבר שכל העשירים מעריכים את העושר כמוהו לצורך זה, ולכן כיבדם (חידושי המאירי).

ט. יש לכבד כל אדם כפי ענינו, אם הוא חכם - מצד חכמתו, ואם הוא עשיר - מצד עשרו, ובלבד לכוונה טובה (המאירי בבית הבחירה, ודו"ק).

י. השם יתברך נתן לו עושר, א"כ מסתמא ראוי הוא לכבוד (קיצור שלחן ערוך סי' כט סעי' ג).

יא. הנפש באה ממקום עליון, שהממון בא ומשתלשל ומתהוה משם, והוא בחינת קדושה ושפע קדוש ואח"כ נתגשם למטה כדרך ההשתלשלות, ואמנם אסור להתאוות לממון, אלא רק למקום שהממון בא והשתלשל משם (ליקוטי מוהר"ן מהדו"ק סי' סח, ועי' בליקוטי תפילות סי' סח-סט [תתמט]).

וע"ע במגדים חדשים שציין לדברי ספר חסידים (סי' רפו) שכתב: אל יערב לך אם יכבדוך בשביל העושר, אלא בשביל החכמה והמוסר. עכ"ל [והוא ממבחר הפנינים שער החכמה]. ולכאורה סותר לדברי ליקוטי מהרי"ל הנ"ל. אך הביא דבספר נפש חיים (מע' כ סי' ו) כתב דלא קשיא, דליקוטי מהרי"ל איירי מה שאנשים אומרים, שעדיף שיכבדוהו בפייהם ובשפתותיהם בעבור עושרו ולא בעבור תורתו. אך בלבו עדיף שהוא יחשוב על הכבוד שנותנים לו שזה בעבור תורתו ולא

בעבור עושרו. ודו"ק. ועי' להחיד"א בברית עולם על ספר חסידים שם דכתב שאין הכוונה ח"ו שיהנה בכבוד תורה ויראה, אלא שיהיה לו נחת רוח שזיכהו השי"ת לכך, ולבו יחיל בקרבו שאין יודעים מחטאותיו.

'רבי...רבי עקיבא...' - יש כמה טעמים למה נקט 'רבי' לפני 'רבי עקיבא', והרי רבי עקיבא היה חי הרבה לפני רבי.

א. כיון שנקט ענין בונייס בן בונייס שארע עם רבי, נקט קודם רבי, ואח"כ עלה לרבי עקיבא (עיון יעקב).

ב. לרבותא נקט, דלגבי רבי הוה חידוש טפי, שהיה לו עושר גדול טפי מרבי עקיבא, וגם היה נשיא מאבותיו ואבות אבותיו, ובכל זאת היה מכבד עשירים בעצמו (בן יהודע, בניהו בתי' א).

ג. לרבותא נקט, דרבי היה עשיר מקטנותו, ולפי טבעו היה צריך להיות שלא יכבד עשירים כלל, משא"כ רבי עקיבא שהיה עני מרוד ורק אח"כ נעשה עשיר, ולפי הטבע היה צריך להיות העושר יקר טפי בעיניו ולפיכך מכבד העשירים (בניהו בתי' ב).

ד. רבי היה נשיא, והיו מצויים ובאים לפניו תמיד עשירים הרבה בכל יום, וניכר לעיני הכל שהוא מכבד עשירים, משא"כ רבי עקיבא שהיה פוגש עשירים רק לעתים נדירות, לא היה ניכר לעיני כל שמכבדם (בניהו בתי' ג).

ה. לפמש"כ לעיל בשם ליקוטי מהרי"ל שרבי ורבי עקיבא לא רצו שיכבדום בזכות תורתם, לכן כיבדו עשירים כדי שילמדו מהם הציבור ויכבדום בשביל עושרם. - א"כ לפ"ז י"ל דלגבי רבי הוה חידוש טפי, שהרי היה נשיא והציבור כיבדוהו בגלל נשיאותו ולא דוקא בזכות תורתו, ובכל זאת לא רצה שיחשבו שמכבדים אותו משום תורתו, לכן הוסיף שיכבדוהו גם בגלל עושרו (הגרי"ח בבניהו תי' ד בשם בנו כה"ר יעקב).

'מן ינצרוהו' - יש כמה פירושים לתיבת 'מן':

א. לשון מזונות (רש"י בסוגיין).

ב. לשון הזמנה, כמו "וימן ה' קקיון" (רש"י על הפסוק הנ"ל בתהלים סא ח, אבן עזרא שם, השרשים לרד"ק שורש מן, מהרש"א כאן).

ג. לשון מתנה (שרשים לרד"ק שם).

ד. 'מן' שירד לעם ישראל במדבר, כמו שהוא ירד בכבוד ובנקיות, גם העשירים יעשו עם העניים חסד בכבוד ובנקיות (בן יהודע בפי' א).

ה. 'מן' שירד לעם ישראל במדבר, כמו שהוא נקי מחמס ומגזל, כן הצדקה יעשוה בממון נקי (בן יהודע בפי' ב).

'דבר הניטל בשבת אוסר, דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר...טבל ועששיות' - אבל כלי שמלאכתו לאיסור, כיון שניטל לצורך גופו ומקומו - אוסר, דהוי ככלי הניטל בשבת, ולא הוי כטבל ועששיות (מגיד משנה פ"ד מהל' עירובין הי"ד, בית יוסף סי' שע בשמו. ולגבי 'לצורך מקומם', עי' נתיבות שבת פכ"ז סעי' טו הע' ס). אמנם דבר שאינו ניטל מחמת כובדו, הוי בכלל דבר שאינו ניטל בשבת (טוש"ע סי' שע סעי' ב. וכתב מגדים חדשים שכך הבין הטור ממש"כ רש"י על עששיות' של ברזל חתיכות גדולות' [ודלא כמו שפרש"י שבת קנד ע"ב שהם חתיכות גדולות של זכוכית]. ע"כ. ואע"פ שהמג"א תמה על זה דמה שיעור יש בזה [והעתיקו הגר"ז], כתבו הא"ר [ס"ק ב] ותו"ש [ס"ק ג] וערוה"ש [סעי' ד] דודאי יש בזה שיעור כל שענינו רואת שעומדים תמיד על מקומם, והדרך שלא לטלטלן מחמת כובדן. וכתב כה"ח ס"ק י דכל שצריך עוד אחר לשאת עמו - חשיב אינו ניטל מחמת כבודו. ובתו"ש שם כתב דכל שאינו ניטל בידו אחת. וע"ע שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' לד, שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' נה, נתיבות שבת פכ"ז סעי' טו הע' סא).

'דבר הניטל בשבת אוסר' - דוקא אם יש לבעה"ב רשות רק במקום מסוים בתוך הבית, אבל אם יכול לשים בכל הבית כאות נפשו, א"כ אף בכלים ניטלים אינו אוסר (שו"ת דבר אברהם ח"ג סי' ל, ע"ש).

'והלך לשבות בעיר אחרת' - נחלקו הפוסקים:

יש אומרים: דוקא הלך לפני שבת, אבל הלך רק אחרי כניסת השבת - לכו"ע אוסר (משמעות הטור ריש סי' שעא, ביאור הלכה שם מדיוק לשון רש"י רשב"א וריטב"א ושכ"כ גאון יעקב, והכריע שם דמסתברא וברור ונראה פשוט דאין להקל כשהלך בשבת, אם לא בשעת הדחק שאז אפשר שיש לסמוך על הדעה הבאה. עכ"ד. אמנם ע"ש במשנ"ב ס"ק ב דלכאורה הביא שתי הדיעות כשקולות. אך ע"ש בשעה"צ שם או' ב-ג דכתב על דעה

הראשונה: 'שכן דעת הרבה ראשונים', ועל דעה השניה 'מג"א ועוד איזה אחרונים', ודו"ק. ובכה"ח שם ס"ק ג הביא המחלוקת וכתב דיש להחמיר).

ויש אומרים: אפילו הלך בשבת עצמה, אם לא חזר בשבת - אינו אוסר (מג"א שם ס"ק א, אליה רבה שם דגם הטור מודה היכא דהסיח דעתו בהדיא [והביאור הלכה שם הקשה על סברתו]).

'ודוקא בתו, אבל בנו לא, דאמרי אינשי: נבח בך כלבא עול, נבח בך גורייתא פוק' - פרש"י: עביד אינשי דדייר אצל חתנו, אבל אצל בנו - אין אדם מסיח דעתו מבייתו לדור אצל כלתו, שמא תתקוטט ויצא. ע"כ. ולכאורה צ"ב, היכן מצינו שהחותן אינו מסתדר עם כלתו יותר מעם חתנו, דלא מצינו שנאה אלא בין כלה לחמותה (יבמות ק"ז ע"א), ואהבה בין חתן [ובפרט הראשון] לחמותו (פסחים ק"ג ע"א, קידושין יב ע"ב, בבא בתרא צח ע"ב). ואדרבה מבואר בגמ' (ב"ב שם) דאין ראוי לחתן לדור אצל חמיו, מחשש אשתו [החמות] (אמנם על זה י"ל דהכא באין החמות קיימת, ועי' במגדים חדשים דאדרבה כתב דאיירי כאן דהחמות קיימת ולפ"ז יש לבאר בפשיטות הא דעם החתן יסתדר ועם הכלה לא יסתדר - דהכל בגלל החמות שהיא שונאת לכלתה. עכ"ד. ולשיטתו יכול היה לחזק עוד יותר, שלכן עם חתנו מסתדר - כי החמות אוהבתו. אבל לענ"ד אדרבה לפ"ז קשיא דלהדיא איתא בגמ' ב"ב שם וברשב"ם דאין דרך החתן לדור עם חמיו - בגלל איסור הקירבה עם חמותו, וא"כ לא שייך לומר כאן דחשיב הסיח דעתו מבייתו כשדר אצל חתנו, ועל כרחק הכא איירי באין חמותו קיימת. ודו"ק). אמנם, במאירי ורבנו יהונתן כאן מבואר דהטעם הוא שהאשה היא עיקר הבית, והיא המְצַנָה להוציא מן הבית, ועל כן אדם דר עם בתו, שגם אם יריב עם חתנו - בתו תגן עליו שלא להוציאו, אבל אין אדם דר עם בנו, דאם יריב עם כלתו - לא תשמע לבעלה [בנו] ותוציא לחמיה מבייתה (ולפ"ז ניחא שאדם 'מסתדר' עם חתנו וכלתו באותה רמה, רק בחתנו יש מי שיגן עליו אם יריב, ובכלתו אין. ובמגדים חדשים כאן לא נחית לזה אף שהביא כל הנ"ל. ואח"כ הביא שו"ת מהרי"ט אהע"ז סי' לא שכתב כן להדיא, דאין ראיה מסוגיין שחמיה שונאה, אלא כשמריב עמה לא מפייסא, משא"כ כשמריב עם חתנו - מפייס [בזכות בתו]. אמנם בשאלת יעב"ץ סי' לב כתב דדברי המהרי"ט אינם מוכרחים, וי"ל דגם חמיה שונא לכלתו). ואחי ורא"ש הראב"ד נר"ו השיב לי בסברא ישרה, דכל מה שמצינו הוא איסור לחתן לגור אצל חמיו, מחשש הרגל עבירה של חמותו, אבל לא מצינו איסור כשחמיו וחמותו באים אליו, ונראה הטעם שהחמות היא מרגילה לחתן, ולכן אין איסור אלא בביתה. ודו"ק. ואכמ"ל.

'ודוקא בתו' - נחלקו הראשונים אם הלך לבתו ובכל זאת חזר בשבת:

יש אומרים: כיון שחזר - אוסר (דעה ראשונה ברא"ש סי' ו וברשב"א וריטב"א, וכתב הריטב"א שכן נ"ל יותר נכון, וכ"כ בביאור הלכה סי' שעא סעי' ב שמשמעות הגר"א להחמיר ולכן אין להקל אם לא בשעת הדחק), כמו שמצינו (לעיל סה ע"ב) לגבי נכרי שאם בא בשבת - אוסר, וכן מצינו (לעיל סט ע"ב) דהמבטל רשות והוציא במזיד - אוסר (ריטב"א).

ויש אומרים: הואיל והותרה שבת - הותרה (הריטב"א בדעה שניה, רשב"א ורא"ש שם בשם הראב"ד והסכימו עמו, וכ"פ בשו"ע סי' שעא סעי' ב [וכה"ח שם לא הביא חולק בזה]), ואינו דומה לנכרי שאין ודאות שהסיח דעתו, וגם המבטל שהוציא גילה שלא הסיח דעתו (ריטב"א לטעם זה).

'ודוקא בתו' - הרמב"ם (פ"ד מהל' עירובין הי"ג) לא הביא את דברי הגמ' האלו להלכה, ופסק בסתם דאם הסיח דעתו מלחזור לביתו בשבת - אינו אוסר. וכתב המגיד משנה (שם) דהרמב"ם סובר דלא דיברה הגמ' אלא בדבר ההווה והמצוי, שכן אדם דר אצל בתו (כדלעיל), אך באמת תליא בעיקר דעתו אם ודאי לנו שהסיח דעתו או לא. אמנם הרמב"ם בפיהמ"ש כן דקדק לכתוב בתו. ועי' מעשה רוקח (שתיקן קצת בסברת המגיד משנה, ולא זכיתי להבין החילוק בדיוק, וטעמו ממשמעות הגמ' דהא דהלך לשבות אצל בתו הוא ג"כ קולא שאף שלא הסיח דעתו להדיא מהני, כי הדרך להסיח דעתו בכה"ג). והשו"ע (סי' שעא סעי' א) הלך בעקבות הרמב"ם, ולא כתב חילוק בין בנו לבתו, אלא רק אם הסיח מלבו ואין דעתו לחזור לביתו. וביאור הלכה (שם ד"ה א) כתב דלכו"ע אם הסיח דעתו להדיא - מהני אף בהלך לדירת בנו, ואם להדיא לא הסיח דעתו - לא מהני אף בהלך לדירת בתו, וכל מה שחידשה הגמ' הוא כשהלך בסתמא - דכשהוא בדירת בתו הוי כהסיח דעתו להדיא, ובדירת בנו וכ"ש בדירת אחרים - הוי כלא הסיח דעתו (וכתב דמסתברא דגם הרמב"ם מודה לזה, אלא שלא כתב רק חילוק בין הסיח דעתו להדיא לבין לא הסיח דעתו, ולא נחית לענין סתמא, וכ"מ ברשב"א ובגר"א, ודלא כתוספת שבת שכתב דלרמב"ם ושו"ע אין שום חילוק בין בתו לאחרים, דלא מסתבר דיחלוק הרמב"ם על רבנו חננאל והרי"ף וסמ"ג ושאר הראשונים שהעתיקו כולם החילוק בין בתו לבנו. עכ"ד. ועי' כה"ח שם ס"ק ד).

'בור שבין שתי חצרות...' - סיכום הסוגיא והמפרשים בס"ד.

תנא קמא	רבן שמעון בן גמליאל		ר' יהודה
	למטה - מועיל	למעלה	בית שמאי: אינו מועיל בית הלל: מועיל
רב הונא וכ"פ רשיי, ראביד ורז"ה	רב יהודה וכ"פ הגאונים, רבנו חננאל, תוס' וטוש"ע	רב הונא וכ"פ רשיי	רב יהודה כ"פ גאונים, ר"ח, תוס' וטוש"ע
מחיצה י"ט, בין למטה בין למעלה (אף) שאינה נוגעת במים, ובלבד שתהא בתוך אוגן (הבור)	למטה ממש (מסמו) ך למים ומעלה (למעלה ה ממש (משפ ת הבור ולמט ה)	למעלה מן המים חנ"א: מסמוך למים ומעלה י"ט. מסקנה: טפח שקוע במים עד גובה י"ט למעלה (משמע בתוס' שגובה י"ט זה מלבד הטפח שבמים, אך שאר ראשונים כתבו די"ט כולל הטפח השקוע).
	למטה מן המים חנ"א: מקרקעית הבור ומעלה י" טפחים. מסקנה: רש"י - מקרקעית הבור ומעלה עד טפח מחוץ לשפת המים. תוס' - מטפח מעל שפת המים עד עומק י" טפחים (משמעות התוס' שעומק י"ט הוא מלבד הטפח היוצא מהמים, אך שאר הראשונים כתבו די"ט כולל הטפח היוצא).		

דף פז

'אמת המים שהיא עוברת בחצר' - סיכום הסוגיא בקצרה.

אמת מים (או נהר) שאינ בעומקה י"ט ורוחב ד"ט	יש בעומקה י"ט ורוחב ד"ט
לכו"ע א"צ מחיצה (דאינה חולקת רשות לעצמה, ובטלה לגבי החצר).	יש במקום כניסת או יציאת המים נקרב בגודל ג' טפחים ומעלה (המשני"ב כתב דדוקא אם יש בשני הצדדים נקב בגודל ג"ט, אך בנתיבות שבת פ"י סעי' כט הע' קז צידד דגם אם יש בצד אחד. וע"י היטב רשידי"ה אפומה, וגאון יעקב)
א"צ מחיצה (דכלבוד דמי)	חכמים
	רבי יהודה
	א"צ מחיצה
	נעשה כרמליה, ואין ממלאין ממנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים (בתוך אוגניה על פני רוחבה) בכניסתה וביציאתה (וצריכה המחיצה לשקוע טפח בתוך המים, או אם כולה בתוך המים צריכה לצאת החוצה למעלה מן המים, כבסוגיא לעיל).

הוספות:

א. מבואר בפוסקים דלאו דוקא שעוברת כאן מעולם, אלא ה"ה בשנפרץ שטף מים מאיזה נהר ועובר דרך החצר משני הצדדים כמו אמת מים - ג"כ הדין כן. ומ"מ אפשר שאם יש לשער שהמים יתעכבו רק משך יום או יומיים - לא גזרו על זה שיהיה כרמלית. וצ"ע (ביאור הלכה ריש סי' שנו). וי"א שאין לחלק בזה (חזון איש סי' קד ס"ק ג).

ב. כל הדיון הוא רק לגבי מילוי מתוך אמת המים, אבל לטלטל בחצר עצמה - מותר אף אם לא עשו שום תיקון באמת המים, משום דגובה דופני אמת המים עמוקים עשרה והוי מחיצות לחצר (ביאור הלכה שם, ובלבד שיש בגובה אמת המים עשרה טפחים ישרים או מתלקטים בתוך ד' אמות).